

ARLUS - APPROACH TO THE SOVIET PEOPLE. CULTURE IN THE FIRST YEARS OF COMMUNISM IN A LOCALITY IN TRANSILVANIA

Marcela Berar

PhD student, UMFST. „George Emil Palade” of Târgu Mureș

Abstract. The cultural revolution was considered a stage of transition towards communist society. According to Soviet theorists of the 1960s, the existence of the cultural revolution is confined to the general laws after which the development of socialism is guided. In 1953, in each region of Romania, besides the Regional Party Committee, there was a section of propaganda and agitation which had a subordinate Sector of literature and art on which the cultural sections of the district People's Councils depended. The nationalization of 1948 meant the end of publishing houses, printing houses and private libraries. The Romanian Association for the strengthening of Connections with the Soviet Union (ARLUS) was established at the initiative of some leftist intellectuals in the house of Constantin Parhon teacher on October 20, 1944. Officially, the purpose was to get to know each other and promotion of Romanian-Soviet friendship. In fact, RACSU was a tool of Sovietization / Russification of Romania. In Luduș commune and in Gheja village, which belonged to it, two RACSU groups were operating. In addition to RACSU, the following cultural and / or religious associations operated in Luduș in 1948: The Greek-Catholic Women's Association "Saint Mary", the Association of Roman-Catholic Women, the ASTRA Association, the RACSU Association and the Union of Protestant Reformation Women. The cultural events organized in that period in the Luduș commune were influenced by the spirit of the cultural revolution. The locality aspired to the title of town after the process of industrialization and urbanization started by the communists concurrently with the cultural revolution.

Keywords: communism, revolution, culture, ARLUS, Luduș

Cultura românească după anul 1944

La fel ca și ideologii sau istoricii sovietici ai anilor 1960, comuniștii români (inclusiv oamenii de cultură care au trăit în România de după anul 1948) au ajuns să definească revoluția culturală ca pe o etapă de tranziție spre societatea comunistă. Potrivit teoreticienilor sovietici ai anilor 1960, existența revoluției culturale se circumscrie legilor generale după care se călăuzește dezvoltarea socialismului.

În țara noastră au apărut în anul 1950: Comitetul pentru Artă (continuator al defunctului Minister al Artelor și Informațiilor), Comitetul pentru Radiodifuziune, Direcția Generală a Editurilor, Industriei Poligrafice și a Difuzării Cărții, departamente care funcționau pe lângă Consiliul de Miniștri și aveau statut de ministere.¹

În anul 1953, în fiecare regiune, pe lângă Comitetul regional de partid, exista o Secție de propagandă și agitație care avea în subordine un Sector de literatură și artă de care depindeau secțiile culturale ale Sfaturilor populare raionale.² Aceste Sfaturile populare conduceau activitatea economică, social-culturală și administrativ-gospodărească la nivel local. Sarcinile principale ale Sfaturilor populare au fost: îndeplinirea planului de școlarizare, organizarea muncii de culturalizare a maselor; buna funcționare și dezvoltare a învățământului preșcolar, elementar și mediu și a instituțiilor de artă și cultură, precum și

¹ Cristian Vasile, *Politici culturale comuniste în timpul regimului Gheorghiu-Dej*, Humanitas, București, p.37

² ANIC, *Fond CC al PCR – Secția de Propagandă și Agitație*, Dosar nr.42/1953, ff.36-37

dezvoltarea culturii fizice și a sportului de masă; supravegherea muncii educative în școlile medii tehnice și profesionale.³

Naționalizarea din anul 1948 a însemnat sfârșitul editurilor, tipografiilor și al librăriilor particulare. Regimul comunist a încurajat tipărirea în tiraje de masă a clasicii marxism-leninismului, a literaturii beletristice realist socialiste, a diverselor lucrări de propagandă și a manualelor școlare.⁴

Asociația Română pentru strângerea legăturilor cu Uniunea Sovietică (ARLUS) a fost înființată la inițiativa unor intelectuali de stânga în casa profesorului Constantin Parhon la 20 octombrie 1944⁵. Oficial, scopul era cunoașterea reciprocă și promovarea legăturilor de prietenie româno-sovietice. În realitate, a reprezentat un instrument de sovietizare/rusificare a României.⁶ ARLUS-ul s-a înființat în localitățile României, mai ales începând cu anul 1948, după ce comuniștii au preluat în totalitate puterea. În acest sens, a fost emis Ordinul nr.1036/1948, prin care primarii localităților din județ au primit ordin să sprijine înființarea ARLUS. Câte un reprezentat din fiecare cerc ARLUS trebuia să participe la Congresul județean care s-a ținut la Turda în zilele de 22-23 februarie 1948.⁷

Activitatea ARLUS în localitatea Luduș

În Luduș și Gheja au funcționat două Cercuri ARLUS. Cercul ARLUS din Gheja s-a înființat în data de 19 februarie 1946, iar Cercul ARLUS din Luduș s-a înființat în data de 8 octombrie 1946. Componenta conducerii acestor cercuri, la data de 30 iulie 1948, era următoarea⁸:

a. Comitetul din comuna Luduș

- președinte: Boris Dubovanschi, inginer agronom, membru în P.M.R.
- vicepreședinte: Dr. Kovács Alexandru, medic, membru în P.M.R.
- secretar: Teodor Hădărean, învățător, membru în Frontul Plugarilor
- secretar organiz. Dr. Aurel Groza, membru în P.M.R.
- secretar cultural: Morărescu Simion, învățător, membru în P.M.R.
- secretar financiar: Dr. Ioan Câmpean, medic veterinar, membru în Frontul Plugarilor

b. Comitetul din satul Gheja

- președinte: Nicolae Ștefan, învățător, membru în P.M.R.
- vicepreședinte: Ioan Suci Blaga, agricultor, membrul în Frontul Plugarilor
- secretar: Mircea Fanea, învățător, membru în Frontul Plugarilor
- secretar organizator: Vasile Mălnă, agricultor, membru în P.M.R.
- casier: Gheorghe Crăciun, membru în Frontul Plugarilor
- secretar cultural: Nicolae Crucița, membru în Frontul Plugarilor

Numărul membrilor în anul 1948 era următorul: 310 în Luduș și 60 în Gheja. Din totalul membrilor ARLUS din Luduș, 15 erau plugari, 65 funcționari, 141 elevi și studenți și 89 alte categorii. Aceștia proveneau din rândul românilor, maghiarilor și evreilor. Din totalul membrilor ARLUS din Gheja, 26 erau plugari, 11 erau funcționari și 23 erau elevi. Acești membri proveneau din rândurile următoarelor formațiuni politice: P.M.R., Frontul Plugarilor, U.P.M. Unii membri ARLUS nu erau înregimentați politic. Potrivit ARLUS Luduș, în perioada februarie-iulie 1948, „În Luduș s-au ținut 21 conferințe la care au participat între

³ Legea nr.6/28.03.1957 de organizare și funcționare a Sfaturilor populare, publicată în Buletinul oficial, anul VI, nr.11/28.03.1957, pp.63-64

⁴ Cristian Vasile, *Politici culturale comuniste în timpul regimului Gheorghiu-Dej*, Humanitas, București, p.130

⁵ În anii comunismului ziua de 20 octombrie reprezenta „Ziua Prieteniei româno-sovietice”

⁶ Radu Negrescu-Suțu, *Arlus și bătrânii friguroși*, în <http://www.asymetria.org/modules.php?name=News&file=article&sid=201>, accesat în data de 23.11.2018

⁷ ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș, Dosar 101/1948, f.16*

⁸ *ibidem*, Dosar 97/1945, f.8

100-200 locuitori, privite de public bine. Numărul membrilor s-a înmulțit după conferințe. În Gheja s-au ținut 3 conferințe cu asistență numeroasă 100-200 locuitori, care au privit bine aceste conferințe. Biblioteci sunt atât în Luduș cât și în Gheja, însă nu se prea citește”.⁹

Despărțământul ASTRA funcționa în Luduș încă de la sfârșitul sec. al XIX-lea. La 23 mai 1948 s-a ales Comitetul Despărțământului ASTRA din Luduș, compus din următorii membri: Dr. Aurel Groza - președinte, Ioan Hirian - vicepreședinte, Simion Morărescu – secretar, Teodor Hărădean – casier bibliotecar.¹⁰

Viața culturală Ludușeană în primii ani ai comunismului

În Luduș se organizau frecvent, încă din perioada interbelică, cu acordul autorităților locale, *serate dansante sau hore țărănești*. Unele aveau caracter distractiv și de socializare, iar altele erau organizate cu scopul de a atrage fonduri pentru diferite chestiuni de ordin local sau regional. Așa au fost organizate serate dansante la Gheja, în Roșiori dar și în Luduș la *Restaurantul Central* sau în alte locații. În anul 1945, documentele consemnează cererea *Societății Sportive „Unirea”* din Luduș pentru organizarea unei serate dansante de revelion¹¹, în seara zilei de 31 decembrie 1945 între orele 20.00-6.00.¹² În data de 15 iunie 1945, între orele 21.00-5.00 a avut loc o serată dansantă în Gheja. Aceasta a fost organizată de tineretul din sat cu scopul de a strânge fonduri care urmau să fie donate Primăriei pentru amenajarea mormintelor eroilor.¹³ O seară dansantă a fost organizată în data de 4 noiembrie 1945, între orele 18.00-6.00, de Vásárhelyi Ștefan, președintele Uniunii Populare Maghiare.¹⁴ O altă serată dansantă a fost organizată de Sindicatul meseriașilor în data de 9 iunie 1946.¹⁵ În toată vara anului 1946, în duminici și în sărbători au fost organizate „*hore țărănești între orele 14-19 respectându-se serviciul divin*”.¹⁶ Serii dansante au organizat în acea perioadă și școlile primare.

Primăria comunei Luduș s-a implicat la solicitarea Prefecturii județului Turda, împreună cu organizația locală a P.M.R. și a altor organizații de masă, în organizarea în seara zilei de 7-8 august 1948, a unei petreceri. Sumele adunate cu ocazia acestei petreceri au fost destinate lucrărilor de construire a hangarului de la Aeroportul din Someșeni-Cluj pentru adăpostirea aeronavelor aparținând M.A.I. Aceste aeronave urmau să deservească regiunea administrativă Cluj.¹⁷ Pentru construirea acestui obiectiv, au donat sume diferite de bani un număr de 40 ludușeni, suma totală fiind de 690 lei. Tot în acest scop au mai donat și alți ludușeni suma de 7785 lei, suma totală fiind de 8475 lei.¹⁸

În anii de după război, adulții nu prea aveau multe posibilități de distracție. Duminica tinerii ieșeau la plimbare pe „Corzo”, singurul trotuar asfaltat și rămas întreg după război. Cei mai vârstnici mâncau semințe pe la porți și discutau politică. Există și o bibliotecă publică. Lângă bibliotecă exista o Casă de Cultură unde se aduceau uneori spectacole date de ansambluri și teatre din alte localități. Din când în când, acolo se organizau baluri.¹⁹

⁹ ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 101/1948, f.42

¹⁰ *ibidem*, f.13

¹¹ Pentru organizarea seratelor dansante, organizatorii trebuiau să achite, începând cu luna octombrie 1945, a unei taxe către *Societatea Compozitorilor Români* iar biletele de intrare trebuiau confecționate pe hârtie filigramată, conform legii spectacolelor.

¹² ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 92/1945, f.75

¹³ Decizia Preturii plășii Luduș pentru aprobarea organizării unei serate dansante, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 89/1945, f.5

¹⁴ ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 92/1945, f.136

¹⁵ *ibidem*, Dosar 105/1946, f.298

¹⁶ Autorizația de a organiza hore țărănești era dată doar tinerilor necăsătoriți. ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 105/1946, f.488

¹⁷ ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 101/1945, f.13

¹⁸ *Ibidem*, f.22-33

¹⁹ Ioana Giurgiu, *Viața ca un vis*, vol.I, Editura Călăuza, Deva, 2013, p.37

În toamna anului 1947 a avut loc operațiunea de reînhumare a rămășițelor pământești aparținând soldaților sovietici și de amenajare a *Cimitirului eroilor* din Luduș. Vechile gropi au fost astupate și s-au amenajat morminte noi. S-a confecționat o piramidă de lemn, cu o stea în vârf, care a fost amplasată deasupra mormintelor. În vara anului 1948 a fost construit gardul care împrejmuia cimitirul eroilor sovietici, realizat prin muncă voluntară.²⁰ Primăria, împreună cu Postul de Jandarmi Luduș, aveau obligația de a păzi și de a întreține mormintele eroilor sovietici din cimitirul localității.

În anul 1948 au început lucrările de constituire a *Căminelor culturale în Luduș*, în baza adresei nr.386/1948 emisă de Consilieratul Cultural Turda. În data de 25 iulie s-a ținut adunarea generală pentru înființarea Căminul Cultural din comuna Luduș.²¹ Căminul Cultural a primit denumirea „Nicolae Bălcescu”. În Gheja funcționa Căminul Cultural „Avram Iancu” încă din anul 1945.

Începând cu anul 1946, niciun fel de spectacol la teatrele, cinematografele, școlile sau organizațiile locale din județul Turda, nu se putea organiza fără aprobarea prealabilă a serviciului de specialitate din cadrul Prefecturii Turda. Pentru a obține aprobarea, trebuiau îndeplinite următoarele criterii: textele trebuiau prezentate înainte la Direcția generală a Teatrelor, în trei exemplare; o dată cu prezentarea textelor, organizatorii trebuiau să menționeze locul și data spectacolului.²²

În anul 1946 existau în comună două biblioteci, una la Școala Primară nr.1 (1700 cărți) și una la Școala Primară din Gheja (150 cărți). Aceste biblioteci cuprindeau cărți de lectură pentru copii și pentru corpul didactic.²³ Ludușul anului 1948 era o comună obișnuită pentru acele vremuri. Nu deținea tipografie, deși în perioada interbelică existase o tipografie care tipărise foarte multe cărți poștale cu Ludușul, precum și tipizate pentru firme. Existau abonamente la următoarele publicații: *Scânteia* – 113 abonamente, *Frontul Plugarilor* – 23 abonamente, *Igazság* – 5 abonamente, *Revista Albina* - 2 abonamente. Existau doi îndrumători culturali, unul pentru limba română și unul pentru limba maghiară. Nu existau scriitori în localitate. Funcționa un cor, *corul funcționarilor și învățătorilor*, compus din 40 persoane. În localitate funcționau 7 biblioteci la școlile primare, 2 biblioteci la școlile gimnaziale, una la căminul de ucenici, una la sediul P.M.R., o bibliotecă comunală, una la sediul ARLUS și 3 particulare. Existau două librării: *Stoica Victoria* și *Russu Izidor*. Nu existau muzee. În acei ani exista un singur monument, acesta se afla în Gheja și a fost inaugurat în anul 1937, în cinstea eroilor ghejeni morți în Primul Război Mondial.

Asociațiile culturale din Luduș, după anul 1948. Principalele evenimente culturale

Asociațiile culturale și/sau religioase care funcționau în Luduș în anul 1948 erau următoarele: *Asociația Greco-Catolică a Femeilor „Sfânta Maria”*, *Asociația Femeilor Romano-Catolice*, *Asociația ASTRA*, *Asociația ARLUS și Uniunea Femeilor Reformate*.²⁴ În comuna Luduș existau în acel an 44 aparate de radio folosite de particulari și „trei aparate folosite în interes obștesc (P.M.R., U.P.M., Sectorul de Jandarmi)”.²⁵ Cursurile școlii de alfabetizare se țineau în 3 seri pe săptămână și aveau 234 cursanți. Activitatea muzicală se desfășura în cadrul unui cor mixt aparținând ASTREI. În anul 1948, pentru buna funcționare

²⁰ ANR-DJM, Fondul Primăria comunei Luduș, Dosar 101/1948, f.48

²¹ *ibidem*, ff.47-51

²² Comisia recomandă ca în școli să se joace piese clasice, universale și românești: *Shakespeare, Moliere, Caragiale, Camil Petrescu, Victor Eftimiu* iar pentru adulți: *V. Alecsandri, I.L. Caragiale, V.I. Popa, Camil Petrescu*, precum și piesele din cele 4 volume de teatru popular publicate la Editura Scânteia. Erau recomandate comedii care corectează moravurile sau „piesele de adâncă problematică socială și cu sens progresist”. Erau propuși și autori ruși.

²³ ANR-DJM, Fondul Primăria comunei Luduș, Dosar 105/1946, f.479

²⁴ *ibidem*, Dosar 101/1948, f.57

²⁵ ANR-DJM, Fondul Primăria comunei Luduș, Dosar 101/1948, f.87

a activității culturale era nevoie de „următoarele instrumente muzicale: două mandoline, o chitară, un acordeon, două violi, un contrabas, o tobă mare și mică, un saxofon clarinet și un pian.”²⁶

Anul 1948, anul instaurării depline a comunismului în România, a coincis cu sărbătorirea Centenarului Revoluției de la 1848. În acest sens, toate primăriile din plasa Luduș au primit o circulară din partea Preturii de plasă Luduș. Aceasta conținea „proiectul de program al serbărilor centenarului anului 1948”. Conform adresei, „în țară, echipe sindicale vor executa programele după directivele date. Învățătorii vor executa pe tot parcursul lunii iunie 1948 festivaluri și sezători școlare privind Revoluția de la 1848, Sindicatul învățătorilor, cu concursul organizațiilor corale vor face un turneu în cursul lunii iunie 1848 în cuprinsul județului, unde vor executa concerte corale.”²⁷

Iosif Chișinevschi²⁸ spunea în expunerea din 26 mai 1948 în fața activului Direcției de Propagandă că „nu este așa de just, din punct de vedere politic, ca fiecare, cum îl taie capul, să organizeze conferințe, să reediteze broșuri, fără aprobarea prealabilă a conducerii, fără o critică serioasă”. Iosif Chișinevschi îndemna Comisiile de artă care erau subordonate Direcției de Propagandă și Agitație „să îndrume întreaga activitate artistică din localitatea respectivă”²⁹. În organizarea Centenarului de la Luduș s-au implicat reprezentanții partidelor politice și directorii școlilor: Simion Podaru, reprezentantul Partidului Muncitoresc Român, Ioan Dâmbean, reprezentantul Frontului Plugarilor, Victor Stoica, reprezentantul Partidului Național Popular, dr. Alexandru Kovats, reprezentantul Uniunii Populare Maghiare, Constantin Teognosti, reprezentantul Uniunii Tineretului Muncitor, Ioan Câmpeanu, directorul Gimnaziului Român, Dr. Kakasy Pavel, directorul Gimnaziului Maghiar, învățătorul Ioan Hirian, directorul Școlii Primare, Coloman Nagy, directorul Școlii Primare Maghiare.

În acest context, proiectul de program propus de Ministerul Informațiilor pentru ziua de 13 iunie 1948 era următorul: *Imnul R.P.R.; Conferința, Proclamația de la Islaz; Cor, cântece de muncă; Recitare în limba maghiară sau traducere din Petőfi Alexandru; Cor, Marșul muncitorilor; Dansuri și jocuri populare executate de U.T.M., C.S.P., U.F.D.R., elevii școlilor și sindicate; Fanfara, Internaționala și cântece distractive.*³⁰

Pentru școlile primare, programul artistic s-a desfășurat în data de 6 iunie 1948 în sala mare a Restaurantului Central³¹, în prezența a aproximativ 400 persoane. Au conferențiat învățătorii Laurean Paul și Coloman Nagy despre însemnătatea centenarului. S-au cântat patru cântece românești și patru cântece maghiare printre care, „Internaționala”, „Porniți înainte, tovarăși!”, „1 Mai frumos” și „Marșul Partizanilor”. S-au recitat 8 poezii și s-au dansat două dansuri naționale. La serbare a participat și Ansamblul de gimnastică.³²

Concluzii

²⁶ *ibidem*, f.87

²⁷ Proiect de program pentru sărbătorirea centenarului Revoluției de la 1848, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 101/1948, f.73

²⁸ *Iosif Chișinevschi* sau *Kișinevski* (născut *Iakob Roitman* în anul 1905 la Chișinău) a fost un comunist evreu rus, membru P.C.R. din anul 1928. În anul 1945 a devenit membru C.C. al P.C.R. iar din anul 1948 a intrat în Biroul politic.

²⁹ Cristian Vasile, *Literatura și artele în România Comunistă 1948-1953 (epub)*, Editura Humanitas, 2013, p.111

³⁰ Proiect de program pentru sărbătorirea centenarului Revoluției de la 1848, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 101/1948, f.73

³¹ *Restaurantul Central* se afla la acea dată în proprietatea lui Adalbert Puia. Ulterior, clădirea a trecut în patrimoniul statului, găzduind Căminul Cultural „Nicolae Bălcescu” Luduș.

³² Raport înaintat Preturii plasei Luduș de notarul Primăriei, 8.06.1948, ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 101/1948, f.74

Revoluția culturală din anii de început ai comunismului a fost dependentă de revoluția politică. Odată ajuns la putere, Partidul Comunist a devenit inițiatorul revoluției culturale impunând „democratizarea” culturii, egalizarea condițiilor culturale, ridicarea rapidă a nivelului educațional, precum și crearea unei noi intelectualități, legată de popor, de clasa muncitoare.³³ De „beneficiile” acestei revoluții culturale „s-au bucurat” și locuitorii localității Luduș. Această localitate era în acei ani o comună care aspira la titlul de oraș în urma procesului de industrializare și urbanizare început de comuniști concomitent cu revoluția culturală.

BIBLIOGRAPHY

1. Giurgiu, Ioana, *Viața ca un vis*, vol.I, Editura Călăuza, Deva, 2013
2. Vasile, Cristian, *Politici culturale comuniste în timpul regimului Gheorghiu-Dej*, Humanitas, București, 2011
3. Vasile, Cristian, *Literatura și artele în România Comunistă 1948-1953 (epub)*, Editura Humanitas, 2013
4. Negrescu-Suțu, Radu, *Arlus și bătrânii friguroși*, în <http://www.asymetria.org/modules.php?name=News&file=article&sid=201>
5. Buletinul Oficial, anul VI, nr.11/28.03.1957
6. ANIC, *Fond CC al PCR – Secția de Propagandă și Agitație*, Dosar nr.42/1953
7. ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 92/1945
8. ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 97/1945
9. ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 101/1948
10. ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 105/1946
11. ANR-DJM, *Fondul Primăria comunei Luduș*, Dosar 89/1945

---

³³ Cristian Vasile, *Politici culturale comuniste în timpul regimului Gheorghiu-Dej*, Humanitas, București, p.31